

Inleiding

1. BEKNOPTE BIOGRAFISCHE SCHETS VAN PRUDENS VAN DUYSE¹

Het is vooralsnog wachten op een uitgebreide wetenschappelijke biografie van Prudens Van Duyse.²

Deze 19de-eeuwse ‘flamboyante dichter en orangist’ werd geboren te Dendermonde op 17 september 1804 en overleed te Gent op 13 november 1859. Op zeer jonge leeftijd schreef hij al verzen en liet hij zich in met de studie van de rederijkers. In 1823 slaagde hij in het examen voor kandidaat-notaris, maar dit was niet zijn ware roeping. Hij interesseerde zich meer voor de studie van de talen en nam vanaf datzelfde jaar ook met succes deel aan talrijke rederijkers- en literaire wedstrijden.

Na een kort intermezzo als notarisklerk te Laken ging hij filosofie studeren te Leuven; in oktober 1827 was hij ingeschreven aan de rechtsfaculteit te Gent. In augustus 1832 promoveerde hij uiteindelijk tot doctor in de rechten. Dit gebeurde meer om zijn ouders te plezieren dan uit eigen overtuiging; zijn voorkeur voor de taal- en letterkunde bleef onaangeroerd. In deze beginjaren van de Belgische onafhankelijkheid liet Van Duyse zijn kritische stem horen. Nog in zijn studententijd te Gent, in 1831, voerde hij een drukke correspondentie met P. Blommaert en C.P. Serrure, waarin hij plannen smeedde tot culturele verheffing van het Vlaamse volk. Een artikel in de ‘Messenger de Gand’ leverde hem in 1832 een proces op wegens smaad aan de Belgische Vlag, maar voor het Hof van Assisen te Gent verkreeg hij de vrijspraak.³

Als advocaat heeft Van Duyse uiteindelijk maar één zaak bepleit. In 1835 werd hij door het Dendermondse stadsbestuur aangesteld tot ere-archivaris. Hiermee verwierf hij geenszins een stevige maatschappelijke positie; een aanstelling in het onderwijs zou hem veel beter uitkomen. In september 1836

¹ Deze beknopte biografische schets is voornamelijk gebaseerd op Bracke (1979, kol. 244-260). Hierbij wordt ook een uitvoerige bibliografie vermeld. Recenter maar minder uitgebreid is de notitie over Van Duyse van Deprez (1998, p. 1020-1021). Bibliografische verwijzingen zijn verder terug te vinden in Bracke (1976).

² Het Vlaams Fonds voor de Letteren kende in 2011 een beurs toe aan Janneke Weijermans voor het schrijven van een biografie over Van Duyse.

³ Inventaris nr. 103, 176.

werd hij benoemd tot leraar aan het atheneum te Gent, maar spoedig zou blijken dat hij eigenlijk ook voor het leraarsambt niet in de wieg was gelegd. Zijn ontslag gaf aanleiding tot speculaties allerhande: kon Van Duyse geen tucht houden of wekten zijn successen als Vlaams literator afgunst op bij het bestuur van de school? In mei 1838 werd hij uiteindelijk aangesteld als stadsarchivaris van Gent.

Naast zijn eigenlijke professie oefende Van Duyse allerhande andere activiteiten uit in het brede culturele en literaire veld. Hij bouwde daarbij een breed netwerk uit, ook internationaal, onder meer door intensieve contacten met Frans-Vlaanderen en met Duitsland. Hij stichtte in 1844 te Gent het Vlaemsch-Duitsch Zangverbond.

Wanneer de wet op het middelbaar onderwijs minder gunstige beschikkingen voorschreef voor het moedertaalonderricht protesteerde Van Duyse hier begin 1847 tegen door het verspreiden van petitielijsten, maar op politiek vlak nam hij een gematigde en eerder voorzichtige positie in. Hij had zich zeker vanaf 1839 met de Belgische realiteit verzoend.

In 1855 werd Van Duyse benoemd tot lid van de *Académie Royale des Sciences, des Lettres et des Beaux-Arts*. Twee jaar voordien, in 1853, had hij zich kandidaat gesteld voor de leergang Vlaamse Letterkunde aan de universiteit te Gent. In augustus 1854 werd zijn kandidatuur verworpen. Als een soort compensatie zou hij in 1855 zijn benoemd tot ridder in de Leopoldsorde, waarvoor hij Leopold I met een patriottisch gelegenheidsvers bedankte. Hij weigerde wel deel te nemen aan een prijsvraag die de Belgische regering uitschreef op 2 juli 1855, waarbij de dichters werden verzocht om de weldaden van de Belgische onafhankelijkheid te bezingen. Een jaar later, in september 1856, nam hij dan wel weer deel aan een wedstrijd waarbij de dichters werden verzocht de lof te zingen van Leopold I.

Vanaf december 1855 doceerde hij de cursus 'Belgische Geschiedenis, in verband gesteld met de geschiedenis der Schoone Kunsten en der Nijverheid in ons vaderland', aan de Academie van Tekeningen en Bouwkunde te Gent.⁴ Samen met Dautzenberg zou hij zich vanaf 1857 nog inzetten om het peil van het Vlaamse onderwijs omhoog te trekken. Toch tekent zich vanaf begin 1859 een zekere moeheid af en merken we dat Van Duyse zich afkeert van het politieke gebeuren. Hij overleed op 13 november van datzelfde jaar, amper 55 jaar oud.

⁴ Inventaris nr. 6.

Het uitzonderlijk uitgebreide oeuvre van Van Duyse zou de indruk kunnen doen ontstaan dat de kwantiteit het bij hem haalde op de kwaliteit.⁵ Naast poëzie publiceerde hij ook toneelstukken, taalkundige en historische bijdragen e.d.m. Hij was ook erg getalenteerd in het improviseren van gedichten. Er werd in het verleden wel eens smalend gedaan over deze ‘gelegenheidspoëzie’. In de recent verschenen *Geschiedenis van de Nederlandse literatuur 1800-1900* wordt Prudens Van Duyse evenwel een begaafd dichter genoemd, met een degelijke opleiding en grote belezenheid. Ondanks zijn band met het literaire verleden aarzelen de auteurs niet om Van Duyse te bestempelen als een vernieuwende stem, degene ‘...die de toekomst van de Vlaamse dichtkunst voor het eerst gestalte zou geven’. Hij hekelde niet enkel de rederijkers, maar pleitte ook onomwonden voor een nieuwe poëzie.⁶ Bij leven behaalde Van Duyse heel wat prijzen; postuum werd hem de vijfjaarlijkse staatsprijs voor Vlaamse letterkunde toegewezen voor de periode 1855-1859.

2. HET ARCHIEF VAN DUYSE IN DE KANTL

In een brief van 8 maart 1920, gericht aan de Koninklijke Vlaamsche Academie voor Taal- en Letterkunde, maakte Daniel Van Duyse, hoogleraar te Gent, zijn voornemen bekend om aan deze instelling de handschriften te schenken van zijn vader Prudens Van Duyse.⁷ Een andere zoon van Prudens, Florimond, had (een deel?) van de nalatenschap van zijn vader gekocht bij de veiling van de bibliotheek van de Gentse publicist Edmond De Busschere in 1882.⁸ Bij deze schenking hoorde eveneens een mahoniehouten kistje met 42 eretekens die aan Van Duyse waren toegekend. Op 26 maart 1920 werden de handschriften naar de Academie overgebracht. Er was een beknopte lijst van de handschriften en de eretekens aan toegevoegd.

Deze beknopte lijst kan als een overdrachtslijst worden beschouwd, maar het gebruikte stramien kon niet worden aangehouden voor de definitieve ordening van het archief.

De omvang van het archief bedraagt ca. 4 strekkende m. Het grootste gedeelte ervan betreft de levensperiode van Prudens Van Duyse, 1804-1859. Enkele

⁵ Voor een overzicht van zijn oeuvre zie De Potter (1859-1861, p. 347-401).

⁶ Van den Berg & Couttenier (2009, p. 326 e.v.).

⁷ Zie verslag van de vergadering van 21 april 1920 in *Verlagen en Mededelingen van de Koninklijke Vlaamsche Academie voor Taal- en Letterkunde*, 1920, p. 293-302.

⁸ Een beknopte lijst vindt men terug onder inventaris nr. 164.

stukken behorend tot het familiearchief gaan terug tot het einde van de 18de eeuw; stukken i.v.m. zijn nalatenschap vindt men terug tot begin 20ste eeuw.

3. VERWANTE STUKKEN

Naast het hier beschreven archief zijn nog heel wat andere brieven van Van Duyse bewaard. In zijn licentiaatsverhandeling heeft Bracke (1975-1976) hiervan een mooi overzicht gepresenteerd:⁹

- een aantal brieven van Van Duyse worden eveneens bewaard in de verzameling brieven in het Archief van de Koninklijke Academie voor Nederlandse Taal- en Letterkunde,¹⁰
- archief van de familie Van Duyse wordt bewaard in de universiteitsbibliotheek te Gent. Er worden hier ook brieven van Van Duyse bewaard in andere verzamelingen (vb. Blommaert, de Saint-Genois e.a.). In de werken van Van Duyse die in de universiteitsbibliotheek worden bewaard, werd ook hier en daar een brief aangetroffen
- een aantal brieven (en 52 handschriften) worden bewaard in het Letterenhuis te Antwerpen;
- een aantal stukken worden bewaard in het archief van de priester-dichter Domien Cracco, op dat ogenblik (1975-1976) bewaard bij een lid van de familie Cracco te Roeselare. De vindplaats van dit archief is – voor zover het nog bestaat – onbekend;¹¹
- losse brieven bevinden zich in de Koninklijke Bibliotheek te Brussel, de Koninklijke Bibliotheek en het Nationaal Archief in Den Haag, de universiteitsbibliotheek te Leiden, de bibliotheek van de Katholieke Universiteit (thans Radboud Universiteit) te Nijmegen en de bibliotheek van de Gemeentelijke Universiteit te Amsterdam.

4. WERKWIJZE

Het archief van en over Prudens Van Duyse bewaard in de KANTL te Gent werd tot op heden in zijn totaliteit nog niet op een wetenschappelijk

⁹ Zie ook De Vroede (1959).

¹⁰ Zie hiervoor de inventaris gepubliceerd in De Baere (1959). Hierin wordt alleen kort melding gemaakt van de literaire nalatenschap van Van Duyse. De verschillende bundels brieven worden hier niet verder geïnventariseerd.

¹¹ Navraag, o.m. in het stadsarchief te Roeselare, leverde geen resultaat op.

verantwoorde manier ontsloten. De omvang en het heterogene karakter van die verzameling zijn hiervoor de voornaamste redenen.¹²

Zoals reeds aangegeven kon de overdrachtslijst uit 1920 niet worden gebruikt als ordeningsschema voor dit archief. In de mate van het mogelijke en voor zover dit kon worden achterhaald werd de oorspronkelijke nummering na elke beschrijving vermeld wat, gezien de slechte materiële toestand van heel wat documenten geen evidentie was. Achteraan de inventaris werd daarom ook een concordantietabel toegevoegd.

Het klassieke schema voor de ordening van een persoonsarchief kon hier niet worden toegepast. De grote onderdelen die in het bestand naar voor kwamen (stukken van persoonlijke aard, briefwisseling, publicaties enz.) hebben we wel geprobeerd in een o.i. logisch schema onder te brengen.

Uiteindelijk werd gekozen voor volgende onderverdeling:

- I. Stukken in verband met familie en biografie
- II. Briefwisseling (met bijhorende stukken)
- III. Gepubliceerde en niet-gepubliceerde geschriften
- IV. Literaire teksten door Van Duyse verzameld of hem toegestuurd
- V. Andere stukken door Van Duyse verzameld
- VI. Stukken i.v.m. de nalatenschap van Prudens Van Duyse, zijn weduwe en archief van Florimond Van Duyse
- VII. Stukken van andere archiefvormers
- VIII. Iconografische stukken
- IX. Documentatie behorend bij het archief

In zijn verhandeling heeft Siegfried Bracke op de eerste plaats de briefwisseling van Van Duyse geïnventariseerd. Ongeveer 4.500 brieven worden in chronologische volgorde beschreven. Hij heeft zich daarbij niet beperkt tot de brieven die in de KANTL worden bewaard, maar hij vermeldde ook de brieven die hij elders terugvond.¹³ Deze chronologische lijst is daarom een belangrijke aanvulling op onderhavige inventaris; er wordt daarom ook op meerdere plaatsen naar verwezen. De lijst kan worden beschouwd als een nadere toegang op de briefwisseling, maar voor de eigenlijke ordening was ze niet bruikbaar. Alle stukken, tot en met de kleinste snippet, kregen in deze inventaris een beschrijving; er werd geen enkele selectie uitgevoerd.

¹² Een inventarisatieproject dat werd ingediend bij het Max Wildiersfonds werd niet gehonoreerd.

¹³ Cf. Supra: verwante stukken.

5. BELANG VAN HET ARCHIEF VAN DUYSE

Dit rijke archief bevat zonder de minste twijfel voldoende informatie voor een wetenschappelijke biografie van Prudens Van Duyse, die tot op heden ontbreekt. De briefwisseling neemt hierbij een centrale plaats in en kan verduidelijking bieden bij een aantal essentiële vragen: de innerlijke psychologie van Van Duyse, zijn inspiratiebronnen, zijn netwerk, zijn dichtelijke en professionele activiteiten, zijn politieke standpunten enz. De geschiedenis van de ontlukende Vlaamse Beweging zal op die manier op een meer genuanceerde manier kunnen worden benaderd.

Door ook de vele geschriften van Van Duyse in deze inventaris te ontsluiten hopen we ook een bescheiden bijdrage te kunnen leveren aan de geschiedenis van de Nederlandse literatuur. De varianten van meerdere gedichten en andere literaire stukken bieden de geïnteresseerden een ruime inzicht in het groeiproces van zijn geschriften.

Door het aanbrengen van verwijzingen naar zijn *Nagelaten Gedichten* (1882-1885) hopen we een inzicht te bieden in de evolutie van manuscript naar publicatie. Het is een nuttige oefening. Ze behoorde niet tot onze primaire opdracht, maar kan ongetwijfeld verder worden gezet.

6. RAADPLEEGBAARHEID

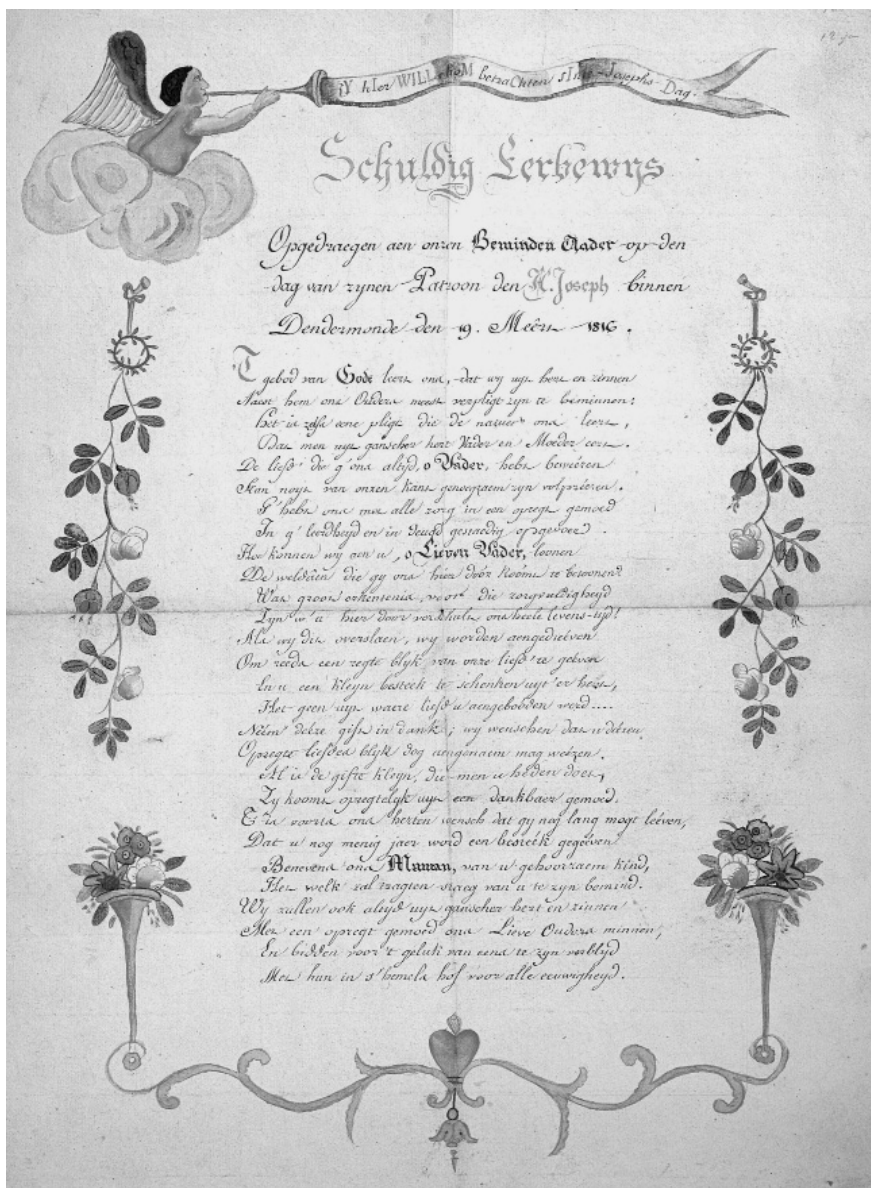
Het hier beschreven archief is in principe in zijn totaliteit raadpleegbaar na afspraak met het Archief van de Koninklijke Academie voor Nederlandse Taal- en Letterkunde. De materiële toestand van heel wat bescheiden is evenwel zorgwekkend, waardoor ze niet zomaar in lezing kunnen worden gegeven. Zie de website van de KANTL <<http://www.kantl.be>> voor contactgegevens.

7. LITERATUURLIJST

BRACKE S., 'Duyse, Prudens Jan Marie van' in *Nationaal Biografisch Woordenboek*, dl. VIII, 1979

BRACKE S., *Kroniek van Prudens Van Duyse. Inventaris van de briefwisseling*, Gent, 1975-1976, 2 dln. (Rijksuniversiteit Gent. Verhandeling voorgelegd aan de Faculteit der Wijsbegeerte en Letteren tot het bekomen van de graad van licentiaat in de Germaanse Filologie).

- DE BAERE, C. 'De verzameling Brieven in het Archief van de Koninklijke Vlaamse Academie voor Taal- en Letterkunde. Inventaris.' *Jaarboek 1959 van de Koninklijke Vlaamse Academie voor Taal- en Letterkunde*. Gent: KANTL, 1959, p. 131-145
- DE POTTER F., 'Volledige chronologische lijst der werken van Prudens Van Duyse' in *Annales de la Société des Beaux-Arts et de Littérature de Gand*, VIII, 1859-1861, p. 347-401.
- DEPREZ, A. 'Prudens Van Duyse.' *Nieuwe Encyclopedie van de Vlaamse Beweging*, I, 1998, p. 1020-1021.
- DE VROEDE M., *Bibliografische inleiding tot de studie van de Vlaamse Beweging, 1830-1860*, Leuven, Parijs, 1959.
- VAN DEN BERG W. en COUTTENIER P., *Alles is taal geworden. Geschiedenis van de Nederlandse literatuur 1800-1900*, Amsterdam, 2009, p. 326 e.v.

Geïllustreerd gedicht van de jonge Van Duyse, opgedragen aan zijn vader n.a.v. diens naamfeest, 1816 (archief nr. 2)